

สรุปบทเรียนจากการพัฒนาความรู้

หลักสูตร พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของ ราชการ

จัดทำโดย เกษร ชั่งเหลือ

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการให้มีความโปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยข้อมูลข่าวสารของราชการนั้น ประชาชนมีสิทธิได้รับการดำเนินการของรัฐได้อย่างถูกต้อง โปร่งใส เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ปกป้องประโยชน์สาธารณะ และการมีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นรัฐจะเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ ฉบับดังกล่าวไม่ได้อีกแล้ว เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่สำคัญของรัฐต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารสาธารณะที่อยู่ในความครอบครอง ซึ่งไม่ใช่ข้อมูลเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐหรือเป็นความลับของทางราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ และต้องจัดให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้โดยสะดวก

๑. หลักการของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๑.๑ ความหมายของข้อมูลข่าวสารของราชการ ตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการฯ “ข้อมูลข่าวสาร” หมายความว่า สิ่งที่สามารถรู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อมูลหรือสิ่งใด ๆ ไม่ว่าการสื่อความหมายนั้นจะทำได้โดยสภาพของสิ่งนั้นเอง หรือโดยผ่านวิธีการใด ๆ และไม่ว่าจะได้จัดทำไว้ในรูปของเอกสาร แฟ้ม รายงาน หนังสือ แผ่นผัง แผนที่ ภาพถ่าย ภาพฉาย ภาพพิมพ์ การบันทึกภาพหรือเสียง การบันทึกโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือวิธีอื่นใดที่ทำให้สิ่งที่บันทึกไว้ปรากฏได้

ดังนั้น “ข้อมูลข่าวสารของราชการ” จึงหมายความว่า ข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐหรือข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเอกชน

๑.๒ เจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ

๑) ประชาชนมีสิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารทุกเรื่องที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ เพื่อความโปร่งใสและประโยชน์ของประชาชน

๒) กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารของราชการที่หน่วยงานของรัฐไม่ต้องเปิดเผย หรืออาจไม่เปิดเผยเพื่อให้ชัดเจนต่อการปฏิบัติ โดยจำกัดเฉพาะข้อมูลซึ่งหากเปิดเผยแล้วจะเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติหรือต่อประโยชน์ที่สำคัญของเอกชน

“เปิดเผยเป็นหลัก
ปกปิดเป็นข้อยกเว้น”

๓) เพื่อคุ้มครองการรุกรานสิทธิส่วนบุคคลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ

๒. การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ

หน่วยงานของรัฐต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามที่ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ ได้กำหนดไว้ ๔ วิธี ดังนี้

๒.๑ นำข้อมูลข่าวสารที่กฎหมายกำหนดให้เปิดเผยลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งประกอบไปด้วย โครงสร้างและการจัดองค์กร สรุปอำนาจหน้าที่ที่สำคัญและวิธีการดำเนินงาน สถานที่ติดต่อเพื่อขอรับข้อมูลข่าวสาร กฎ มติ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือหนังสือเวียนมีสภาพอย่างกฎหมาย มีผลเป็นการทั่วไป ต่อเอกชน และข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด

๒.๒ แสดงข้อมูลไว้ในสถานที่ตั้งของหน่วยงานให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้ด้วยตนเอง โดยวิธีนี้แสดงข้อมูลข่าวสารประกอบไปด้วย เช่น แผนงานโครงการ งบประมาณรายจ่ายประจำปี สัญญาสัมปทาน ผลการพิจารณาหรือคำวินิจฉัยที่มีผลโดยตรงกับเอกชน มติคณะรัฐมนตรี

และข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด มาตรา ๙ (๘) ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ สรุปผลการจัดซื้อจัดจ้าง เกณฑ์ความโปร่งใส งานวิจัยที่ใช้งบประมาณ ที่สาธารณะประโยชน์ รายชื่อผู้เข้ารับการอบรม ประกาศเชิญชวนการจัดซื้อจัดจ้าง รายงานผลการตรวจสอบอาคาร

๒.๓ เปิดเผยตามที่ประชาชนมีคำขอเป็นการเฉพาะราย ซึ่งเป็นข้อมูลที่นอกเหนือจากข้อที่ ๑) และ ๒)

๒.๔ เปิดเผยโดยจดหมายเหตุแห่งชาติ ซึ่งเป็นข้อมูลข่าวสารที่เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้าเป็นการทั่วไป

๓. เอกสารประวัติศาสตร์

“เอกสารประวัติศาสตร์” ความหมายใน พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ คือ เอกสารที่หน่วยงานไม่ประสงค์จะจัดเก็บเนื่องจากเก็บข้อมูลนาน เอกสารมีอายุครบตามที่กฎหมายกำหนด โดยแบ่งเป็น ๒ เรื่อง

๓.๑ เรื่องที่ ๑ ข้อมูลตามมาตรา ๑๔ เอกสารเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ หน่วยงานทำการจัดเก็บมา ๗๕ ปี และไม่สามารถจัดเก็บข้อมูลต่อไปได้ แต่สามารถส่งข้อมูลไปยัง หอจดหมายเหตุแห่งชาติหรือกรมศิลปากร เพื่อพิจารณาตรวจสอบคุณค่าเอกสารนั้นว่าสมควรจัดเก็บไว้เป็นเอกสารประวัติศาสตร์หรือเอกสารจดหมายเหตุหรือไม่

๓.๒ เรื่องที่ ๒ ข้อมูลตามมาตรา ๑๕ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ เศรษฐกิจ การคลัง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ข้อมูลที่เปิดแล้วทำให้การใช้อกฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพ การให้คำแนะนำข้อคิดเห็นในหน่วยงาน ข้อมูลเปิดแล้วก่อให้เกิดอันตรายถึงชีวิตหรือความปลอดภัยของบุคคลอื่น รายงานการแพทย์ ข้อมูลส่วนบุคคลที่เป็นการรุกรานสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่สมควร ข้อมูลที่มีกฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผยหรือผู้ให้มาไม่ให้เปิดเผย ถ้าหน่วยงานวินิจฉัยใช้ดุลพินิจเก็บมาแล้วเป็นเวลา ๒๐ ปีและไม่ประสงค์จะเก็บต่อไปสามารถส่งข้อมูลไปยัง หอจดหมายเหตุแห่งชาติหรือกรมศิลปากร เพื่อพิจารณาตรวจสอบคุณค่าเอกสารนั้นว่าสมควรจัดเก็บไว้เป็นเอกสารประวัติศาสตร์หรือเอกสารจดหมายเหตุ

๔. ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ต้องเปิดเผย

ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ต้องเปิดเผย หน่วยงานภาครัฐจะปกปิดข้อมูลหรือในการทำงานของรัฐจะต้องมีการบัญญัติไว้เป็นข้อยกเว้นใน พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ สามารถแบ่งได้เป็น ๓ หมวดใหญ่ ๆ

๔.๑ ข้อมูลที่ห้ามเปิดเผยเด็ดขาดตาม มาตรา ๑๔ ข้อมูลข่าวสารของราชการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์จะเปิดเผยมิได้

๔.๒ ข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานที่ต้องใช้ดุลพินิจว่าจะเปิดหรือจะปิดตามมาตรา ๑๕ อาจมีคำสั่งไม่ให้เปิดเผยโดยคำนึงถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงาน ประโยชน์สาธารณะและเอกชนที่เกี่ยวข้องเปิดเผยแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายกับประเทศ การเงินหรือการคลัง ข้อมูลที่เปิดแล้วทำให้การชักชวนมาเสื่อมประสิทธิภาพ ข้อมูลที่ให้คำแนะนำข้อคิดเห็นในหน่วยงาน ข้อมูลเปิดแล้วก่อให้เกิดอันตรายถึงชีวิตหรือความปลอดภัยของบุคคลอื่น ข้อมูลรายงานการแพทย์ ข้อมูลส่วนบุคคลที่เป็นการรุกรานสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่สมควร ข้อมูลที่มีกฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผยหรือผู้ให้มาไม่ให้เปิดเผย

๔.๓ ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลซึ่งจะใช้หลัก “ปิดเป็นหลักเปิดเผยเป็นข้อยกเว้น” ใน พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ ระบุความหมายข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลไว้ ดังนี้

“ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล” หมายความว่า ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของบุคคล ได้แก่ การศึกษา ฐานะการเงิน ประวัติสุขภาพ ประวัติอาชญากรรม ประวัติการทำงาน ฯลฯ และจะต้องมีสิ่งบ่งชี้ด้วยว่าข้อมูลข่าวสารนั้นเป็นของบุคคลใดโดยอาจบ่งชี้เป็นชื่อ รหัส หมายเลขประจำตัว รูปถ่าย หรือสิ่งบ่งชี้อย่างอื่นก็ได้

คำว่า “บุคคล” หมายถึง บุคคลธรรมดาตามมาตรา ๒๑ เท่านั้นไม่รวมถึงนิติบุคคล

๕. สิทธิของประชาชนในการรับรู้ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการฯ

๕.๑ สิทธิ ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ ที่เปิดเผยลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา ตามมาตรา ๗

๕.๒ สิทธิ เข้าตรวจดูข้อมูลข่าวสารของราชการ โดยเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือไม่มีส่วนได้เสีย ได้ด้วยตนเอง โดย ที่ศูนย์ข้อมูลข่าวสารในสถานที่ตั้งของหน่วยงาน ตามมาตรา ๙

๕.๓ สิทธิ ขอข้อมูลข่าวสาร ประชาชนที่ประสงค์ขอข้อมูลข่าวสารนอกเหนือจากมาตรา ๗ และ ๙ ให้ยื่นคำขอเขียนหนังสือแจ้งความประสงค์ที่อ่านเข้าใจได้ตามสมควร โดยยื่นคำขอต่อหน่วยงานที่ครอบครองหรือควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสารนั้น

๕.๔ สิทธิ คัดค้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารกรณีมีส่วนได้เสีย ตามมาตรา ๑๗

๕.๕ สิทธิ ร้องเรียนหน่วยงานของรัฐ ไม่จัดพิมพ์ข้อมูลข่าวสาร ตามมาตรา ๗ หรือไม่จัดข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนเข้าตรวจดู ตามมาตรา ๙

๕.๖ สิทธิ อุทธรณ์คำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ ตามมาตรา ๑๘ และ ๒๕

๕.๗ สิทธิ ได้รับการคุ้มครองและแก้ไขข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ตามมาตรา ๒๓ และ ๒๕

๖. ค่าธรรมเนียมการขอรับบริการข้อมูลข่าวสารของราชการ

ตามประกาศของคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ ได้กำหนดคิดค่าธรรมเนียมในการขอรับบริการข้อมูลข่าวสาร ดังนี้

๖.๑ กรณีเป็นกระดาษ A๔ แผ่นละ ๑ บาท

๖.๒ ค่ารับรองสำเนาฉบับละ ๕ บาท

๖.๓ ไม่สามารถคิดค่าบริการเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดได้ ยกเว้นกรณีกฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ สามารถคิดเกินอัตราที่กำหนดได้ แต่ต้องออกกฎหมายฉบับรองเพื่อรองรับค่าธรรมเนียมที่เกินจากกำหนด

๗. หน้าที่ของรัฐ

๗.๑ หน้าที่ตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

- ๑) จัดแสดงข้อมูลข่าวสารของราชการให้ประชาชนได้รับรู้ตามมาตรา ๗ และขอข้อมูลตามมาตรา ๙
 - ๒) พิจารณาคำขอข้อมูลข่าวสาร การจัดหา การใช้เวลาอันสมควรในการจัดหาข้อมูล การขอมิ
จำนวนมากหรือบ่อยครั้ง การขอสำเนาหรือรูปแบบของข้อมูลตามมาตรา ๑๑
 - ๓) ให้คำปรึกษา แนะนำ ในกรณีผู้ยื่นคำขอข้อมูลข่าวสารของราชการ จะอยู่ในความควบคุมดูแล
ของหน่วยงานส่วนกลาง หรือส่วนภูมิภาคของหน่วยงานนั้น หรือหน่วยงานของรัฐแห่งอื่นก็ตาม ให้
หน่วยงานของรัฐที่รับคำขอ ต้องให้คำแนะนำให้ผู้ขอไปยื่นคำขอต่อหน่วยงานของรัฐที่ควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสารนั้น
โดยไม่ชักช้าตามมาตรา ๑๒
 - ๔) พิจารณาใช้ดุลพินิจข้อมูลข่าวสารที่ไม่ต้องเปิดเผยตามมาตรา ๑๔ และข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงาน
ของรัฐมีคำสั่งไม่ให้เปิดเผยก็ได้ตามมาตรา ๑๕
 - ๕) สอบถามคำคัดค้าน ในกรณีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารฯ อาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของผู้ใด
ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐแจ้งให้ผู้ยื่นเสนอคำคัดค้านภายในเวลาที่กำหนด และต้องแจ้งผลการพิจารณาคำคัดค้านโดยไม่
ชักช้าตามมาตรา ๑๗
 - ๖) แจ้งสิทธิอุทธรณ์ ในกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐมีคำสั่งไม่เปิดเผย ไม่รับฟังคัดค้าน ต้องแจ้งให้ผู้ยื่น
อุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารภายใน ๑๕ วันนับตั้งแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งนั้น
ตามมาตรา ๑๘
- ๗.๒ หน้าที่อื่น ๆ ตามมติคณะรัฐมนตรี
- ๑) มติ ครม. วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๔๒ เมื่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารมีคำ
วินิจฉัยให้หน่วยงานเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร หน่วยงานต้องปฏิบัติภายใน ๗ วัน และห้ามหน่วยงานของรัฐฟ้องคดี
ปกครองเพื่อเพิกถอนคำวินิจฉัย
 - ๒) มติ ครม. วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๔๖ ให้หน่วยงานของรัฐรายงานผลการปฏิบัติงาน พ.ร.บ. ข้อมูล
ข่าวสารต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการภายในเดือนตุลาคมของทุกปี
 - ๓) มติ ครม. วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๔๔ ให้หน่วยงานของรัฐนำข้อมูลข่าวสารตามมาตรา ๗ และ ๙
เผยแพร่ในเว็บไซต์
 - ๔) มติ ครม. วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๕ ให้หน่วยงานของรัฐจัดอบรมความรู้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารฯ
ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของ ก.พ. หรือหลักสูตรที่ของหน่วยงานจัด

๘. บทกำหนดโทษ

๘.๑ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการที่สั่งตามมาตรา ๓๒
ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้ง
ปรับตามมาตรา ๔๐

๘.๒ ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อจำกัดหรือเงื่อนไข ที่เจ้าหน้าที่ของ
รัฐกำหนดตามมาตรา ๒๐ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกิน
๒๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับตามมาตรา ๔๑

๙. ประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาความรู้

๑. ได้รับความรู้ความเข้าใจในหลักการของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๒. การใช้สิทธิตามกฎหมาย สิทธิได้รู้ สิทธิขั้นพื้นฐานในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน สามารถใช้สิทธิการขอข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐได้อย่างสมบูรณ์แบบ สิทธิในการคุ้มครองตัวเอง ชุมชน หน่วยงาน และประเทศชาติ

๓. ได้รับความเข้าใจในหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดการคุ้มครองให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการโดยที่ไม่ต้องมีความผิด

๔. ภาครัฐมีความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน เมื่อประชาชนเห็นว่าหน่วยงานนั้นมีข้อสงสัยว่าจะทุจริตหรือจะกระทำการไม่ถูกต้องสมควร ใช้งบประมาณไม่คุ้มค่า สามารถใช้สิทธิขอข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐนั้น มาตรวจสอบแล้ว แล้วส่งข้อมูลเหล่านั้นต่อไปให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ปปช. สตง. หรือสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ในฐานะองค์กรตรวจสอบได้

แหล่งที่มา

หลักสูตร : พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ

บรรยายโดย : นายวัฒนพงษ์ คำดี ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมและเผยแพร่สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

สถาบัน/หน่วยงาน/ระบบ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงาน ก.พ.)

รูปแบบหลักสูตร : ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (e-Learning) สำนักงาน ก.พ.

ช่วงเวลาการฝึกอบรม : วันที่ 29 มกราคม 2567